

Jakub Sawicki

III Międzynarodowy Kongres Średniowiecznego Prawa Kanonicznego, 3-9 września 1968 r. w Strasburgu i jego poprzednicy

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 12/3-4, 387-393

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

testate vicaria. Zdaniem prof. Abate najlepiej byłoby, gdyby sam papież określił ogólne warunki, w których biskupi mogliby korzystać z władzy zastępczej.

Po tym komunikacie odbyła się jeszcze dyskusja z udziałem prof. Onclin, Giacchi, Ciprotiego, Leclerca i innych, oraz nastąpiło zamknięcie Zjazdu.

„Zjazd — powiedział na pożegnanie kard. P. Felici — jak dotąd wygląda na bardzo owocny, ustalili bowiem pewną relację i prawie że duchową łączność między Komisją a światem kanonistów. Już to jest cennym osiągnięciem, daje bowiem początek dialogowi, który powinien trwać z tą samą swobodą i miłością, jaka towarzyszyła tym dniom dyskusji nad tematami kanonistyki o tak wielkim znaczeniu”⁷.

Tego samego dnia o godz. 12-tej Ojciec św. pap. Paweł VI, przyjął wszystkich uczestników Zjazdu na specjalnej audiencji i wygłosił do nich obszernie przemówienie, w którym podkreślił konieczność istnienia słuszných i mądrych praw w Kościele, potrzebnych mu do skutecznego pełnienia jego posłannictwa.

Zwracając się zaś do nauczających prawa kanonicznego, posłużył się tekstem Iwona z Chartres: „Quicumque ergo ecclesiasticus doctor ecclesiasticas regulas ita interpretatur aut moderatur, ut ad regnum charitatis cuncta quae docuerit vel exposuerit, referat, nec peccat, nec errat; cum salutis proximorum consulens, ad finem sacris institutionibus debitum pervenire intendat”⁸.

Ks. Tadeusz Pieronek

III Międzynarodowy Kongres Średniowiecznego Prawa Kanonicznego

3—6 września 1968 r. w Strasburgu i jego poprzednicy.

Myśl zorganizowania stałej współpracy międzynarodowej dla prowadzenia pogłębionych studiów nad Dekretem Gracjana i nad prawem kanonicznym okresu klasycznego oraz dla przygotowania krytycznych edycji pomników tego prawa zrodziła się już na międzynarodowym zjeździe odbytym w kwietniu 1952 r. w Bolonii dla uczczenia 800-lecia Dekretu Gracjana, a poczęła przybierać realne kształty z chwilą utworzenia w 1955 roku w ramach Katolickiego Uniwersytetu w Waszyngtonie specjalnego instytutu poświęconego tym studiom (Institute of Research and Study in Medieval Canon Law) pod kierownictwem znakomitego badacza prof. Stefana Kuttnera. Pierwszy międzynarodowy

⁷ L'Osservatore Romano, 26. V. 1968, N. 120, s. 4.

⁸ Ibidem, s. 1.

kongres średniowiecznego prawa kanonicznego zorganizowany przez wydział prawa kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu w Louvain wspólnie z wymienionym Instytutem odbył się w dniach 22—26 lipca 1958 roku w Louvain i Brukseli w okresie Wystawy Światowej Brukselskiej, przy udziale 55 uczestników. Akta kongresu (m. i. 12 referatów wraz z głosami dyskusji) zostały opublikowane w 1959 roku¹.

Już na tym pierwszym kongresie zarysował się profil tematyczny tych obrad, mających się odbywać co pięć lat: studia erudycyjne nad rękopisami źródeł prawa kanonicznego i jego zbiorów, zwłaszcza nad Dekretem Gracjana, jego rękopisami, jego źródłami, nad zbiorami przedgracjanowymi i ich rękopisami, dalej nad zbiorami dekretów, zwłaszcza nad tzw. *Quinque compilationes antiquae*, nad literaturą kanonistyczną tak bogatą zwłaszcza tzw. dekretystów i dekretalistów, a także nad prawem kanonicznym partykularnym różnych krajów i regionów.

Krótki przegląd wygłoszonych referatów zobrazuje najlepiej bogactwo i wagę poruszanych problemów.

Prof. Uniwersytetu w Louvain Henri Wagnon, wówczas dziekan wydziału prawa kanonicznego, współorganizator kongresu, mówił o roli Uniwersytetu w Louvain w pracach nad edycją tekstów i dawnych komentarzy prawa kanonicznego. Świetna znawczyni rękopisów Dekretu Gracjana, p. Jacqueline Rambaud - Buhot, konserwator w dziale rękopisów Bibliothèque Nationale w Paryżu wygłosiła obszerny referat metodologiczny o studiach nad rękopisami Dekretu Gracjana, dodając jako przykład naukowy opis rękopisu Paris B. N. 3895. Prof. Adam Vetulani z Krakowa, osobiście nieobecny na zjeździe, zaprezentował interesujący referat o pierwotnych zbiorach dekretów papieskich w końcu XII wieku. Nieodżałowanej pamięci ks. Louis Guizard, profesor Institut Catholique w Paryżu referował o stanie prac nad zinwentaryzowaniem i nad edycją statutów dawnych synodów diecezjalnych, szczególnie zaś we Francji, gdzie specjalna Komisja przygotowuje repertorium statutów synodów diecezjalnych dawnej Francji po rok 1789. Ks. Joseph Ryan, profesor historii średniowiecznej w papieskim Instytucie Studiów Średniowiecznych (Pont. Institute of Mediaeval Studies) w Toronto, omówił w swoim referacie bieżące prace i łączące się z nimi problemy dotyczące przedgracjanowych kolekcji prawa kanonicznego. Profesor Gabriel Le Bras

¹ *Congrès de Droit Canonique Médiéval Louvain et Bruxelles 22—26 Juillet 1958*, Louvain 1959 ss. XI, 184. — Bibliothèque de la Revue d'Histoire Ecclésiastique, fasc. 33.

przerzucił swoich słuchaczy w dziedziny na pograniczu prawa, teologii i socjologii wygłaszając piękny referat p.t. *Klasyczne prawo Kościoła w służbie człowieka*. W problemy warsztatu edytorskiego wprowadził referat o. Alfonsa Sticklera SDB, profesora Pontificio Ateneo Salesiano w Rzymie na przykładzie dzieł słynnego dekretysty Huguccio z Pizy i dekretystyki klasycznej. Profesor Uniwersytetu w Louvain ks. Gérard Fransen przedstawił szerokie zagadnienie szczególnego rodzaju literatury kanonistycznej tzw. *Quaestiones*, omawiając wyniki swoich badań i dalsze zamierzenia badawcze. Audytor Roty Rzymskiej Msgr. Charles Lefèbvre zreferował wynik swoich studiów nad rękopisami glosatorów *Compilatio Ia*, w szczególności Ryszarda Anglika (*Ricardus Anglicus*). O. Antonio García y García OFM obecnie profesor Papieskiego Uniwersytetu w Salamance omówił kanonistyczne komentarze do uchwał Soboru Laterańskiego IV z 1215 r. Wreszcie o. Javier Ochoa CMF, profesor w Institutum Iuridicum Claretianum w Rzymie przedstawił szereg zagadnień dotyczących życiorysu i działalności słynnego kanonisty z pierwszej połowy XIII wieku Vincentius Hispanus. Dopełnieniem przeżyć kongresowych były dwie wystawy rzadkich i ciekawych rękopisów kanonistycznych głównie z bibliotek belgijskich.

Drugi kongres, zorganizowany przez wymieniony wyżej Instytut (przeniesiony w międzyczasie z Waszyngtonu do New Haven, Conn. i wcielony do Yale University) wspólnie z Boston College, obchodzącym rocznicę stulecia swego istnienia, odbył się w dniach 12—16 sierpnia 1963 roku w Boston College przy udziale 80 uczonych ze wszystkich stron świata, w tym reprezentantów 25-ciu uniwersytetów, akademii i instytutów naukowych. Wygłoszono na kongresie tym 30 referatów. Obszerne akta kongresu ukazały się w 1965 roku², dając obraz rozwoju tej dyscypliny w ostatnich latach.

Tym razem, z uwagi na wielką liczbę zgłoszonych referatów i komunikatów zjazdowych, podzielono w druku cały materiał na 5 tematycznych grup: 1) Rękopisy, teksty i problemy przekazów źródłowych (*textual Tradition*); 2) *Ecclesia i Regnum*: Teoria i praktyka władzy rządzenia; 3) Prawo kanoniczne, teologia, filozofia: doktryny i wzajemne stosunki, 4) Procedura i administracja w kurii i kancelarii; 5) Prawo kanoniczne w różnych krajach.

W pierwszej grupie znalazły się referaty pani Johanne Autenrieth z Biblioteki Krajowej w Stuttgarcie o rękopisach kanoni-

² *Proceedings of the Second International Congress of Medieval Canon Law, Boston College, 12—16 August 1963*. Edited by Stephan Kuttner and J. Joseph Ryan. Città del Vaticano 1965 ss. XXXVIII, 2 nlb., 494. — *Monumenta Iuris Canonici Series C: Subsidia*, Vol. 1.

stycznych w kurii biskupiej w Konstancji na przestrzeni od 9 do 15 wieku, prof. Horst Fuhrmanna z Tübingen o stosunku opactwa w Cluny do Dekretalów Pseudo-Izydora, pani Jacqueline Rambaud-Buhot o paleach w Dekrecie Gracjana, dra Jerzego Kejřa z Praskiej Akademii Nauk o genezie aparatu „Ordinaturus” do Dekretu Gracjana, prof. ks. Gérard Fransena z Louvain o tradycji rękopiśmiennej *Compilatio Prima*, audytora Roty Rzymskiej, ks. Charles Lefèvre o glosach do *Compilatio Prima*, o. Antonio García y García OFM o zbiorze dekretalów w rękopisie Uniwersytetu państwowego w Salamance z drugiego dziesiątka lat XIII wieku, pani Toni Schmid z Uppsali o rękopisach kanonistycznych w średniowiecznej Szwecji.

W drugiej grupie ogłoszono referaty prof. Luigi Prosdocimi z Uniwersytetu w Genui i Katolickiego Uniwersytetu w Mediolanie o klerykach i laikach w społeczeństwie zachodnim XII-go wieku, nawiązując do tekstu Gracjana „Duo sunt genera Christianorum” (c. 7 C. XII, q. 1), prof. Roberta L. Bensa z Uniwersytetu w Middletown (Conn.) o obowiązkach biskupów wynikających z „regalia” z początkiem XIII wieku, prof. Jean Gaudemeta z Paryża o swoich badaniach nad episkopatem średniowiecznym we Francji, prof. Johna A. Watt z Uniwersytetu w Dublinie o używaniu określenia „plenitudo potestatis” przez Henryka de Segusia (Hostiensis), oraz prof. Gerarda E. Caspary z Smith College w Northampton (Mass.) o depozycji króla Ryszarda II w świetle prawa kanonicznego.

W grupie trzeciej referują prof. John T. Gilchrist z Uniwersytetu w Adelaide (Australia) o „simoniaca haeresis” i zagadnieniu święceń od Leona IX do Gracjana; prof. Willy Onclin z Katolickich Uniwersytetów w Louvain i w Nijmegen o wieku wymaganym dla zawarcia małżeństwa w doktrynie kanonicznej średniowiecznej, John W. Baldwin z John's Hopkins University w Baltimore (USA) o krytyce nauczania prawa (Petrus Cantor Parisiensis i jego koło); prof. Sten Gagnér z Uniwersytetu w Monachium na temat Bonifacy VIII i Avicenna; wreszcie prof. Pierre Legendre z Uniwersytetu w Lille zagadnienia metodologiczne pt. *Historia klasycznego prawa kanonicznego i nauka o kulturach*.

W grupie czwartej znajdujemy następujące referaty: Prof. Raoul Van Caenegem z Uniwersytetu w Gandawie o prawie o dowodach w XII wieku; prof. Robert Brentano z Uniwersytetu w Berkley o trzech sprawach sądowych włoskich z XIII wieku przed sądami kościelnymi; prof. Peter Herde z Monachium o papieskich formularzach dla tzw. *litterae iustitiae* (XIII—XVI wiek) i ich znaczeniu dla średniowiecznego prawa kanonicznego; prof. Knut Wolfgang Nörr

z Monachium o problemach metodycznych występujących przy badaniu średniowiecznego procesu cywilnego.

W grupie piątej wreszcie znalazły się referaty: Prof. Charles Duggan'a z King's College Uniwersytetu Londyńskiego o recepcji prawa kanonicznego w Anglii w późniejszym XII wieku; o. Michael M. Sheehan'a CSB z Pont. Institute of Mediaeval Studies w Toronto o wpływie prawa kanonicznego na instytucje prawne w Anglii (w wiekach średnich); prof. Christopher R. Cheney'a z Corpus Christi College w Cambridge o tworzeniu statutów prowincjonalnych i diecezjalnych na synodach Kościoła angielskiego w XIII wieku; o. Leonarda Boyle OP z Pont. Institute of Mediaeval Studies w Toronto o „Summa summarum” Williama of Pagula i kilku innych angielskich dziełach kanonistycznych głównie XIV wieku; ks. Isaias'a Da Rosa Pereira z Instituto de Alta Cultura w Lizbonie o średniowiecznych synodach portugalskich; prof. Pieter Gerbenzon z Uniwersytetu w Groningen o prawie kanonicznym we Fryzji w późniejszych wiekach średnich, wreszcie prof. Henri Wagnon z Louvain o spisach prawa zwyczajowego kanonicznego na kongregacjach dekanalnych dawnej diecezji Liège w wiekach średnich.

Trzeci kongres, będący przedmiotem niniejszego sprawozdania, odbył się w Strasburgu w dniach 3—6 września 1968 roku, zorganizowany przez Instytut Prawa Kanonicznego Uniwersytetu w Strasburgu wspólnie z Instytutem Średniowiecznego Prawa Kanonicznego Yale University. Liczba uczestników świadczy o rosnącym w świecie zainteresowaniu tą dyscypliną, również i wśród młodszych i najmłodszych generacji badaczy, kanonistów i historyków. Na ogólną liczbę zgłoszonych 133 uczestników stawiło się 114-tu, w tym 23 z Australii, Kanady i Stanów Zjednoczonych. Nie był niestety obecny z powodu złego stanu zdrowia prof. Gabriel Le Bras z Paryża, nie przybył również z Polski prof. Adam Vetulani. Obrady toczyły się przez 3 dni na plenarnych sesjach w nowym gmachu Wydziału Prawa Uniwersytetu, pod baczny okiem obu prezydentów kongresu prof. Stefana Kuttnera i ks. prof. René Metz, dyrektora Instytutu Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Strasburskiego, zarówno przed południem, jak i po przerwie obiadowej. Wygłoszono ogółem 15 referatów o bardzo szerokiej tematyce sięgającej od IV do XVI wieku. Referaty utrzymywały się na wyrównanym, bardzo wysokim poziomie, dając wgląd zarówno w ciekawe nowe kierunki i tematy badań, jak i w subtelne zagadnienia warsztatu naukowego.

Pierwszy dzień kongresu poświęcony był sześciu referatom i dyskusji nad nimi. Referowali: prof. Maurice Sheehy z Uniwersytetu w Dublinie o wpływie starego irlandzkiego prawa na zbiór p.n. *Collectio Hibernensis* z VIII wieku; prof. Rudolf Weigand z Uniwer-

sytetu w Würzburgu o kanonistycznych traktatach małżeńskich z XII wieku; prof. Domenico Maffei z Uniwersytetu w Sienie o *Lectura Clementinarum* Szymona z Brossano; a po przerwie obiadowej prof. Gaines Post z Princeton University o Henryku Bracton, ojcu angielskiej historii prawa, jako legiście, kanoniście i teologu Królestwa; dr Jiří Kejř z Praskiej Akademii Nauk o doktrynach husytyzmu i ich stosunku do prawa kanonicznego, wreszcie prof. Anthony Melnikas z Uniwersytetu Ohio (USA) o ikonograficznych aspektach miniatur iluminujących rękopisy Dekretu Gracjana (z przeźrocami). Odpadł natomiast zapowiadany w programach referat prof. Adama Vetulaniego z Krakowa o zagadnieniach „dokoła Dekretu Gracjana” z powodu nieprzybycia prelegenta.

Drugiego dnia kongresu referatom poświęcone było jedynie przedpołudnie. W miejsce nieobecnego prof. Pierre Legendre z Lille wstąpił prof. Jean Gaudemet z Paryża z referatem na temat synodów galijskich z IV wieku. Po nim młody docent z Uniwersytetu w Regensburg Peter Landau, uczeń prof. Kuttnera, referował swoje badania nad genezą „*ius ad rem*” w kanonistyce, wreszcie prof. Ernest Fraser Jacob z Uniwersytetu w Oxford wygłosił referat na temat: *Panormitanus a Sobór bazylejski*.

Trzeci dzień kongresu był szczególnie pracowity i interesujący. Referowali prof. Hubert Mordek z Tübingen o odkrytym przez siebie w rękopisach najstarszym systematycznym zbiorze kanonów w Galii frankońskiej, zwanym przez niego *Collectio Vetus Gallica* i o pracach nad jej wydaniem; prof. Jose Antonio Martin Avedillo z Sewilli o aktualnym stanie badań nad kanonistą Ambrożym, autorem niewydanej dotąd summy dekretów z lat 1210—1215; prof. Richard J. Schoeck z Pont. Institute of Mediaeval Studies w Toronto o konflikcie między prawem kanonicznym a prawem świeckim (*Common Law*) w dziełach św. Tomasza More; po przerwie obiadowej zaś ks. prof. Charles Munier z Uniwersytetu Strasburskiego o niektórych zagadnieniach dotyczących źródeł patrystycznych Dekretu Gracjana; prof. Pier Giovanni Caron z Uniwersytetu w Camerino o *aequitas* i *interpretatio* w doktrynie kanonicznej w XIII i XIV wieku; na końcu zaś prof. Richard Kay z Uniwersytetu w Lawrence (Kansas) o Bonifacym VIII i konwokacji prałatów francuskich do Rzymu w listopadzie 1302 r. (*Ad nostram praesentiam evocamus*).

Obrazy toczyły się w językach francuskim, angielskim, hiszpańskim i niemieckim, przy czym dała się zauważyć rosnąca aktywność badaczy z krajów anglosaskich. W sumie naukowy plon kongresu przedstawia się i tym razem imponująco, otwierając perspektywy dalszych coraz szerzej zakrojonych badań dla kanonistów — historyków i me-

diewistów, dla historyków doktryn i historyków kultury, dla socjologów, a zwłaszcza dla historyków źródeł.

Intensywne prace kongresistów toczące się w atmosferze wyjątkowej wprost harmonii, wzajemnej życzliwości i serdeczności, wytworzonej od pierwszej już chwili przez ujmujących gospodarzy, urozmaicone były licznymi imprezami towarzyskimi, jak przyjęcia w zabytkowych pałacach, u burmistrza, u rektora Uniwersytetu i u biskupa, jak zebranie towarzyskie urządzone przez Wydział Prawa i nauk politycznych i ekonomicznych Uniwersytetu, jak zwiedzanie miasta i najczcigodniejszego zabytku, jakim jest słynna katedra, na nasze przyjęcie wspaniale iluminowana. Na zakończenie zjazdu gospodarze urządzili wspólny pożegnalny bankiet przyjaźni w uroczej starej restauracji Taverne de l'Ancienne Douane, słynnej z wielkich tradycji kulinarnych, zaś następnego dnia całodzienny objazd autokarami najważniejszych ośrodków historycznych, kulturalnych i turystycznych Alzacji, zakończony degustacją szlachetnych win alzackich („le soleil d'Alsace'!) w jednej ze słynnych piwnic.

Ze szczególnym uznaniem należy podkreślić znakomitą organizację kongresu, sprawność i troskliwość całego komitetu organizacyjnego z oboma prezydentami prof. Kuttnerem i ks. Metzsem oraz sekretarzem generalnym ks. prof. Jean Bernhard (redaktorem Revue de Droit Canonique) na czele. Spotkanie się w Strasburgu, mieście zabytków i uroków średniowiecza a tętniącym współczesnością, światowej elity kanonistów — historyków, pozostawiło w każdym z uczestników głębokie zadowolenie, radość i optymizm i szczerze uczucie wdzięczności dla organizatorów i gospodarzy.

Jakub Sawicki

Seminarium Naukowe Kanonistów. Warszawa, Akademia Teologii Katolickiej, 14. XI. 1968 r.

Dnia 14 listopada 1968 r. w auli Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie odbyło się naukowe seminarium kanonistów, zorganizowane przez Wydział Prawa Kanonicznego ATK.

Seminarium otworzył ks. prof. dr Marian Myrcha, Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego ATK, oddając głos J. M. Ks. prof. dr. J. Iwanickiemu, Rektorowi ATK, który powitał uczestników i wskazał na potrzebę pogłębionych studiów w dziedzinie kanonistyki ze względu na prace nad reformą Kodeksu Prawa Kanonicznego. „Kanonicy — powiedział między innymi — są przewodnikami przez gąszcz powikłań życiowych”, muszą zatem posiadać odpowiednie przygotowanie, by rolę tę mogli dobrze wypełnić.

W seminarium wzięło udział 74 wykładowców prawa kanonicznego,